

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ НАЦРТА ЗАКОНА О СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ

I – Уставни основ

Уставни основ за доношење Закона о социјалној заштити налази се у члану 69. Устава Републике Србије („Службени гласник РС“, број 98/06). Према члану 69. став 1. Устава, грађани и породице којима је неопходна друштвена помоћ ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољавање основних животних потреба, имају право на социјалну заштиту, чије се пружање заснива на начелима социјалне правде, хуманизма и поштовања људског достојанства.

Према члану 97. Устава, Република Србија уређује и обезбеђује: систем у области других облика социјалне сигурности (тачка 8.); друге социјалне односе од општег интереса (тачка 8.); систем у области социјалне заштите (тачка 10.); као и финансирање остваривања права и дужности Републике Србије, утврђених Уставом и законом (тачка 15.).

II - Разлози за доношење закона

Стратегију развоја социјалне заштите Влада је усвојила 2005. године („Службени гласник РС“, број 108/05). Стратегијом дефинисани основни циљ реформе система социјалне заштите, јесте развијање интегралне социјалне заштите у којој социјални актери на најефикаснији начин користе постојеће и развијају нове ресурсе путем доступних, квалитетних и разноврсних услуга, ради очувања и побољшања квалитета живота рањивих и маргинализованих појединаца и група, оспособљавања за продуктиван живот у заједници и предупређења зависности од социјалних служби.

Као посебни циљеви Стратегије, дефинисани су: **Посебни циљ 1.** Унапређење заштите најсиромашнијих грађана (у оквиру кога су појединачни циљеви: обезбеђење егзистенцијалног минимума, ефикаснији систем материјалних давања); и **Посебни циљ 2.** Развијање мреже услуга у заједници (у оквиру кога су појединачни циљеви: интегрална процена и планирање у заједници, систем квалитета, тетироријално и функционално доступне услуге).

Сходно усвојеним стратешким циљевима, Закон о социјалној заштити обезбеђује механизме за проширење помоћи сиромашнима кроз веће износе трансфера и мрежу социјалне заштите која укључује најугроженије групе грађана који су до сада имали тешкоћа да користе социјалну заштиту. Закон такође имплементира стратешке циљеве који се односе на реформу социјалних услуга, те уређује права, врсте услуга, установе и пружаоце услуга, корисничке групе, механизме за контролу квалитета, надлежности у оснивању и финансирању. Реформа социјалних услуга има за циљ да обезбеди деинституционализацију,

развој нових услуга и алтернативних форми социјалне заштите у заједници и укључивање различитих актера у сферу пружања услуга.

Конципирање појединих законских решења полази од достигнутог степена развоја, уочених проблема и недостатака, сагледавања актуелних и потреба развоја у систему социјалне заштите. Законом се успоставља систем базиран плурализму и лиценцирању пружалаца услуга и стручних радника; унапређује се квалитет стручног рада, кроз континуирану обуку, лиценцирање и увођење Коморе социјалне заштите; редефинишу се контролно-регулаторни механизми (инспекција и надзор); дефинишу се групе услуга у социјалној заштити, а отвара се и пут за развој нових услуга и дефинисање минималних стандарда услуга; тежиште се помера ка услугама у заједници; реформише се новчана социјална помоћ, уместо вишеструких минималних нивоа социјалне сигурности уводи се основица у номиналном износу, која се у зависности од старосне структуре и састава домаћинства множи са одговарајућим коефицијентима (скала еквиваленције); права и услуге се финансирају из буџета Републике, аутономне покрајине и локалне самоуправе, с тим што постоји могућност за наменске трансфере са централног на локални ниво, у случајевима предвиђеним законом.

Овај закон, у складу са преоправама Националног програма за интеграцију Републике Србије у Европску унију¹, Стратегијом борбе против сиромаштва РС (2003), Стратегијом развоја социјалне заштите (2005), Стратегијом унапређења положаја особа са инвалидитетом (2006) и другим националним стратегијама и развојним документима које се баве положајем деце и младих, старих, особа са инвалидитетом, положајем Рома и других социјално искључених група, треба да допринесе установљавању интегралног система социјалне заштите у правном систему Републике Србије.

Разлози за доношење овог закона налазе се и у поштовању међународних стандарда и обавеза преузетих ратификацијом међународних уговора, пре свега оних који се односе на гаранције људских права и слобода и права детета, у испуњењу стандарда за стабилизацију и придруживање Европској унији и хармонизацији нашег законодавства са *aquis communautaire*, као и потреби израде Заједничког меморандума о социјалној укључености што је предуслов Европске уније за преговоре са земљама кандидатима.

Током израде Закона о социјалној заштити консултовани су следећи међународни документи: Повеља о основним социјалним правима ЕУ, Међународна повеља о економским, социјалним и културним правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Међународна конвенција о елиминацији свих форми расизма и расне дискриминације, Конвенција о правима особа са инвалидитетом и Конвенција УН о правима детета. Овај закон усклађен је са циљевима Лисабонске стратегије, потписане 2007. године, као и са циљевима

¹ Влада републике Србије, Измењени и допуњени Национални програм за интеграцију Републике Србије у Европску унију. Београд: децембар 2009. године, [http:// seio.gov.rs/ upload/ documents/ NPI / Revidirani_NPI_2009. pdf](http://seio.gov.rs/upload/documents/NPI/Revidirani_NPI_2009.pdf)

социјалне кохезије, који представљају приоритете реформских промена у социјалној заштити у Републици Србији.

III - Основне одредбе (чл. 1–23)

Основним одредбама закона дефинишу се циљеви социјалне заштите; права, услуге социјалне заштите и корисници услуга, као и материјална подршка; сарадња у пружању услуга социјалне заштите и одговорност у задовољењу социјалних потреба; обезбеђивање обављања делатности социјалне заштите; оснивање установа социјалне заштите и вршење оснивачких права; субјекти у социјалној заштити; програми унапређења социјалне заштите; надзор над радом установа социјалне заштите и других пружалаца услуга социјалне заштите; средства за остваривање социјалне заштите и вођење евиденције.

Циљеви социјалне заштите, у складу са Уставом Републике Србије, ратификованим међународним конвенцијама и решењима из упоредног законодавства, одређени су као: 1) Достижање или одржавање минималне материјалне сигурности и независности у задовољењу животних потреба грађана; 2) Омогућавање доступности правима и услугама у социјалној заштити; 3) Изједначавање могућности грађана за самостални живот и повећање социјалне укључености; 4) Очување и унапређење породичних односа, подстицање породичне и међугенерациске солидарности; и 5) Превенција и отклањање последица злостављања, занемаривања или експлоатације. Посебно је значајно одређење да социјална заштита остварује своје циљеве услугама и активностима на начин који предупредђује, умањује или отклања зависност грађана од социјалних служби, чиме се остварују прокламовани циљеви социјалне укључености и одговорности корисника за сопствени и живот чланова своје породице. Овим социјална заштита превазилази резидуални, „заштитарски“ и патерналистички карактер у складу са савременим европским стандардима.

Члановима 10–19 дефинишу се основни облици организовања, вршење оснивачких права и органи установа и других пружалаца услуга социјалне заштите, што укључује центар за социјални рад, установу за васпитање деце и омладине, друге пружаоце услуга социјалне заштите, завод за социјалну заштиту, Комору социјалне заштите и јавне агенције и фондове. Члановима 20-21 Закона, предвиђени су начини доношења програма унапређења услуга социјалне заштите и као и облици надзора над радом установа и других пружалаца услуга социјалне заштите.

У основним одредбама (члан 22.) наведени су начини за обезбеђење средстава за остваривање социјалне заштите, и то тако што се средства обезбеђују се у буџету Републике Србије, аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе и путем донација, уступањем имовине, оснивањем задужбина и фондација. Закон предвиђа могућност да се установе и други пружаоци услуга социјалне заштите могу се основати средствима у јавној и приватној својини (члан 22.) и вођење евиденције у писменом и електронском облику (члан 23.).

IV – Начела социјалне заштите (чл. 24-33)

У одељку о начелима социјалне заштите, наведена су и образложена начела социјалне заштите, и то начело поштовања интегритета и достојанства корисника, у складу са чл. 69. Устава; начело забране дискриминације, у складу са чланом 21. Устава; као и начело најбољег интереса корисника и начело доступности и индивидуализације социјалне заштите.

Сходно принципима и стандардима савремене професионалне праксе, закон афирмише начело најмање рестриктивног окружења, како би се обезбедио избор услуга које кориснику омогућавају останак у заједници. Начела ефикасности, благовремености и континуираности настоје обезбеђују развој социјалне заштите која уз најефикаснији утошак расположивих средстава делује превентивно и благовремено ради спречавања настанка и развоја стања која угрожавају задовољвање животних потреба и ометају укључивање у друштво, као и функционално повезано и усклађено пружање услуга које обезбеђује целовиту социјалну заштиту грађанима у сваком животном добу. У складу са опредељењима Стратегије развоја социјалне заштите, предвиђена су и начела унапређења квалитета социјалне заштите и јавности.

V– Права корисника (чл. 34–39)

Права корисника одређена су у складу са међународним стандардима у овој области утврђеним ратификованим међународним конвенцијама. У овај одељак закона, интегрисана су општеприхваћена правила међународног права која гарантује Повеља о људским и мањинским правима и грађанским слободама, Конвенција о правима особа са инвалидитетом, Конвенција УН о правима детета, као и Устав Републике Србије.

Право на информације је уско повезано са правом на учешће корисника у доношењу одлука. Без учествовања корисника у процени свог стања и потреба и одлучивања о пружању потребне услуге и благовременог добијања свих обавештења која су му потребна за доношење одлуке и пристанак на услугу, нема пуноважног пристанка и не може му се пружити услуга социјалне заштите, осим у случајевима предвиђеним законом. У складу са овим, корисник добија потребну подршку за доношење одлуке у вези са коришћењем услуге, што се посебно односи на особе које услед своје болести, стања, оштећења или неукости могу да учествују у доношењу одлука само уз одговарајућу подршку. Такође, у складу са Конвенцијом УН о правима детета и Породичним законом, дете има право да, у складу са узрастом и зрелошћу, учествује и даје мишљење у свим поступцима у којима се одлучује о његовим правима. Овим се стварају предуслови и за остваривање права на слободан избор услуга и пружаоца услуга.

Заштита приватности корисника социјалне заштите је од кључног значаја за успешност предузетих услуга и интевенција и поштовање личности сваког човека. Због обелодањивања поверљивих података о личности и животним околностима и проблемима корисника, долази до спорова и прекида односа сарадње и поверења који је неопходан за ефикасно спречавање, отклањање или ублажавање социјалне искључености.

У складу са Уставом Републике Србије, који јамчи заштиту података о личности (члан 42.), овим законом гарантовано је право на поверљивост приватних података које је корисник саопштио стручном раднику, укључујући и оне које се тичу његове личности, понашања и породичних околности и начина коришћења услуга социјалне заштите. Право на приватност подразумева да корисник има право на поштовање приватности приликом пружања услуга социјалне заштите.

Право на притужбу обезбеђује кориснику који није задовољан пруженом услугом, поступком или понашањем особа ангажованих у социјалној заштити, да поднесе притужбу надлежном органу.

VI – Услуге и корисници социјалне заштите (чл. 40–63)

У различитим развојним документима које је усвојила Влада, наглашена је потреба за развијеним мрежама институција и социјалних услуга, које могу да отклоне или ублаже основне ризике од сиромаштва, социјалне искључености и изложености насиљу којима су изложени грађани, посебно деца, немоћни и старије особе.

У закону се реализују одређења из Стратегије развоја социјалне заштите, која подразумевају, између осталог, подстицање развоја разноврсних и увођење нових социјалних услуга у заједници и укључивање у сферу пружања услуга што више различитих актера. Понуђена решења подржавају и афирмишу породицу као најбољи оквир заштите осетљивих група, те подстицање развоја хранитељства, усвојења, услуга дневних центара, кућне неге и помоћи, и других услуга социјалне заштите. Овим законом су услуге у социјалној заштити груписане по сродности, као: 1) услуге процене и планирања, 2) дневне услуге у заједници, 3) услуге подршке за самосталан живот, 4) саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге и 5) услуге смештаја.

Свака од наведених група има наведене конкретне услуге које су усмерене на корисника у складу са прокламованим циљевима социјалне заштите. Листа услуга подразумева разноврсне, до сада постојеће али и иновативне услуге које су једним делом тестиране током реформских процеса и усклађене са савременим знањима и праксом и решењима из компаративног законодавства и праксе.

Услуге се пружају привремено, повремено и/или континуирано, у складу са потребама и најбољим интересом корисника. Услуге социјалне заштите се организују као услуге за децу, младе и породицу и услуге за одрасле и старије кориснике.

Чланом 42. Закона одређено је да је корисник права или услуга социјалне заштите појединац односно породица, која се суочава са препрекама у задовољавању потреба услед чега не могу достићи или одржавати квалитет живота, као и појединац и породица који немају довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а нису у могућности да их остваре својим радом, приходом од имовине или из других извора. Посебно су дефинисане две основне групе корисника: деца и млади; одрасли и старији корисници. За сваку од ових група дат је феноменолошки опис ситуације, стања, ризика или својства услед којих дете или млада особа, односно одрасла или старија особа може да постане корисник социјалне заштите.

Предложеном типологијом избегнута је категоризација корисника, која сужава разматрање комплексности и целовитости њихових потреба, а додате су и нове групе корисника које су у пракси социјалне заштите до сада биле невољно препознате (нпр. жртве насиља у породици, злостављања, занемаривања и самозанемаривања, жртве трговине људима, дете и млада особа без пратње које је страни држављанин или је без држављанства, особе које се суочавају са тешкоћама услед поремећених односа у породици, зависности од алкохола, дрога или због других облика друштвено неприхватљивог понашања и сл.).

Децентрализација социјалне заштите као један од основних стратешких праваца развоја, подразумева обезбеђивање услова и механизма за преузимање одговорности локалне самоуправе за задовољавање потреба грађана у систему социјалне заштите, првенствено развојем услуга које подржавају живот у заједници, како би се предупредиле последице институционализације и социјалне искључености угрожених друштвених група и опредељивање за резиденцијалне услуге, које одговарају на потребе само ограниченог броја корисника. Наведена типологија група услуга социјалне заштите промовише приступ којим се првенствено кориснику обезбеђује одговарајућа услуга у заједници. У складу са стратешким опредељењем поштовања најбољег интереса корисника и промовисања услуга у мање рестриктивном окружењу, јесте и дефинисање више врста услуга смештаја корисника. Корисник може бити упућен на смештај у: сродничку, хранитељску и другу породицу за одрасле и старије (даље: другу породицу); дом за смештај корисника, укључујући мале домске заједнице; дом ученика односно студената; прихватилиште; и друге облике смештаја, у складу са законом. Законом истакнуто место на скали услуга смештаја, добија смештај у другу породицу, који се обезбеђује као: стандардни; смештај уз интензивну или додатну подршку; ургентни; повременни; други облик смештаја у другу породицу, у складу са овим законом и подзаконским актом. Овим се ствара јасан законски оквир за наставак развоја смештаја у другу породицу осетљивих група, нарочито деце са сметњама у развоју и проблемима у друштвеном понашању, али и за смештај у породично окружење одраслих и старијих особа са различитим потребама.

За кориснике који имају потребу за појачаном здравственом заштитом могу се основати социјално-здравствене установе, на иницијативу надлежних

министарстава, као и посебне организационе јединице у оквиру установа социјалне заштите. Законским омогућавањем оснивања социјално-здравствених установа и развојем социјално-здравствених услуга, превазилази се досадашњи недостатак ове врсте услуга.

Према чалну 63, Влада утврђује мрежу установа социјалне заштите за услуге домског смештаја, социјално-здравствених установа и центара за породични смештај и усвојење, које оснива Република, а којом се ближе уређују делатност, капацитети и групе корисника.

Ближе услове и стандарде за пружање и остваривање услуга социјалне заштите, прописује министар надлежан за социјална питања. Орган аутономне покрајине односно локалне самоуправе надлежан за социјалну заштиту, може прописати веће стандарде за остваривање услуга из своје надлежности. Ближе услове и стандарде за остваривање међусекторских услуга, прописују заједно министри министарстава у чијем је делокругу рада остварење конкретног права односно услуге.

VII – Обезбеђење услуга и поступак за коришћење услуга социјалне заштите (чл. 64-78)

Надлежни ниво власти односно надлежни орган, у складу са овим законом, услуге у својој надлежности обезбеђује оснивањем установе социјалне заштите, али и путем јавне набавке услуга, у складу са законом. Ова законска новина омогућава обезбеђење потребних услуга, а првенствено услуга у заједници, као и потребан квалитет услуга путем компетитивности овлашћених (лиценцираних) организација који желе да се јаве у својству пружаоца услуге социјалне заштите.

Услуге социјалне заштите из овог закона, и то: дневне услуге у заједници, услуге подршке за самосталан живот, саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге, као и услуге смештаја које не могу обезбедити или их не може обезбедити у потребном обиму установа социјалне заштите у државној својини, обезбеђују се путем јавне набавке. Уговор о јавној набавци услуге закључује се између надлежног органа јединице локалне самоуправе, надлежног органа аутономне покрајине, односно министарства надлежног за социјална питања – када по овом закону услугу обезбеђује Република (сви у својству наручиоца услуге) и лиценцираног пружаоца услуга социјалне заштите, у складу са законом.

Из режима јавне набавке услуга, изузете су: услуге процене и планирања, као и услуге неодложних интервенција, које пружа ценар за социјални рад у оквиру јавних овлашћења; услуге које пружају установа за васпитање деце и омладине и завод за социјалну заштиту у оквиру јавних овлашћења; услуге смештаја у другу породицу.

Поступак за коришћење услуге социјалне заштите, по правилу, спроводи центар за социјални рад, по службеној дужности или на захтев корисника. Центар преко ангажованих стручних радника, а пре свега водитеља случаја, процењује потребу корисника за одређеном услугом, одлучује о коришћењу услуге и кориснику издаје упут за коришћење услуге. У читавом овом поступку центар за социјални рад ради у сарадњи са корисником и/или његовим законским заступником. У поступку процене и одлучивања о коришћењу услуге, центар првенствено користи сопствене људске ресурсе, али може користити и стручњаке из других организација и установа, чиме се ствара могућност за квалитетнију процену и задовољавање потреба корисника.

Оваквим законским уређењем поступка за коришћење услуга социјалне заштите, нормативно се разрађује принцип учешћа (партиципације) корисника у пружању услуге, поступак се чини мање административним, а приступ кориснику се ослобађа од бирократизма.

Кориснику односно његовом законском заступнику овим законом је омогућено да, у случајевима у складу са законом, непосредно уговори коришћење услуге са овлашћеним пружаоцем, без посредовања центра за социјални рад. Установа социјалне заштите која се финансира из буџета Републике, може непосредно уговорати пружање услуге, осим за капацитете које је утврдио министар надлежан за социјална питања. Процену потребе корисника за услугом врши установа социјалне заштите, односно други пружалац услуга социјалне заштите, у складу са овим законом и прописима донетим за његово спровођење. Међутим, корисник односно његов законски заступник не може непосредно одабрати пружаоца услуге и уговорити коришћење услуге домског смештаја детета и одрасле особе лишене пословне способности, смештаја у установу за васпитање деце и омладине, као и смештаја у другу породицу, осим у случајевима предвиђеним законом. Овим изузецима спречавају се злоупотребе непосредног уговарања услуге, односно штите људска права особа лишених пословне способности и права детета.

VIII – Материјална подршка (чл. 79-112)

VIII-1) Новчана социјална помоћ

Новчана социјална помоћ представља типичну новчану накнаду која је присутна у готово свим земљама Европске Уније и спада у групу накнада за обезбеђење гарантованог минималног дохотка. Концепција новчане социјалне помоћи је у складу са Ревидираном Европском социјалном повељом, коју је Србија ратификовала. По својој суштини и намени ова накнада је истоветна са накнадама које су се у претходним законским решењима називале материјално обезбеђење, односно материјално обезбеђење породице.

Нова законска решења овог института пре свега омогућавају већи обухват и већа новчана давања за вишечлана домаћинства и за домаћинства у којима су сви чланови неспособни за рад.

Закон уводи појам основице у номиналном износу. У зависности од старосне структуре и састава домаћинства, за свако домаћинство се множењем са одговарајућим коефицијентима добијају нивои цензуса/износа социјалне помоћи. Према досадашњим законским решењима додатни члан домаћинства је независно од структуре домаћинства валоризован са коефицијентом 0,37 у двочланим и трочланим домаћинствима, а у четворочланим и петочланим одговарајући коефицијенти су износили свега 0,12. Према новом законском решењу за сваког додатног одраслог члана домаћинства основица се увећава за 0,5 за одраслог, а за дете за 0,3.

Додатно, новчана социјална помоћ се увећава за 20% за појединца односно домаћинство у коме су сви чланови неспособни за рад, као и за и самохране родитеље са једним и са двоје малолетне деце. Новим законским решењима проширен је и појам лица која су неспособна за рад, међу које су укључени и млади на школовању на терцијарном нивоу образовања, лица која се брину о члану са тежим и тешким инвалидитетом и труднице.

Наредна новина у истом домену односи се на предлог да се домаћинствима са више од пет чланова валоризују и додатни чланови домаћинства. Закон предвиђа да шесточлано, а не петочлано домаћинство остварује право на помоћ за најмање шест, а не пет чланова домаћинства. Уз то, у зависности од буџетских могућности, министар надлежан за социјална питања може да пропише позаконским актом да се у домаћинствима која имају преко шест чланова валоризују и додатни чланови домаћинства.

Уместо индексирања сваког месеца, нови закон предвиђа да се пређе на индексирање два пута годишње са индексом потрошачких цена.

Процењује се да ће нова решења значајно повећати број домаћинстава корисника социјалне помоћи. Према симулацијама спроведеним на подацима Анкете о животном стандарду становништва, максимално повећање броја корисника може да износи око 60%.

У концептуалном смислу значајна новина је и истицање проактивне улоге корисника новчане социјалне помоћи и отварање могућности за њихову активацију. Закон предвиђа могућност да центри за социјални рад склапају уговоре (индивидуалне планове активације) са корисницима о њиховој активацији. Позаконским актима ће се додатно прецизирати и развити правила активације. У овом контексту додатно је прецизирана и сарадња центара за социјални рад и Националне службе за запошљавање.

VIII-2) Додатак за помоћ и негу другог лица

Дефинисање овог института у предложеном закону укључује прецизирање корисника накнаде, са експлицитним навођењем особа са интелектуалним потешкоћама као потенцијалне циљне групе заштите и особа са органским трајним поремећајима неуролошког и психичког типа.

Износи накнада су изражена у номиналном износу, а индексирање спроводи два пута годишње, са индексом потрошачких цена.

Поред тога, предвиђена је и могућност да министар надлежан за социјална питања може подзаконским актом да даље издиференцира кориснике овог права, те да утврди више износе од основног, за особе са инвалидитетом код којих је утврђено телесно оштећење или органски поремећај неуролошког и психичког типа по два и више основа.

VIII-3) Поступак за остваривање права и други облици материјалне подршке

Поступак за остваривање права на новчану социјалну помоћ, додатак за помоћ и негу другог лица и увећан додатак за помоћ и негу другог лица води се по одредбама Закона о општем управном поступку, ако овим законом није другачије одређено.

Поступак за остваривање права, покреће се по захтеву странке и по службеној дужности, а спроводи се пред центром за социјални рад основаном за територију на којој подносилац захтева има пребивалиште, односно боравиште.

Овај закон препознаје и помоћ за оспособљавање за рад, као и друге облике материјалне подршке.

Помоћ за оспособљавање за рад, односно образовање и оспособљавање за рад, имају деца и млади са сметњама у развоју и одрасла лица са инвалидитетом која се, према психо-физичким способностима и годинама живота, могу оспособити за одређени рад а то право не могу да остваре по другом правном основу. Процена могућности оспособљавања за рад утврђује се по прописима о образовању, односно по прописима пензијског и инвалидског осигурања.

Једнократна помоћ се обезбеђује лицу које се изненада или тренутно нађе у стању социјалне потребе, као и лицу које се упућује на домски или породични смештај а које нема средстава да обезбеди одећу, обућу, и трошкове превоза, неопходних за реализацију смештаја. Једнократна помоћ може бити новчана или у натури. О обезбеђењу једнократне новчане помоћи и помоћи у натури, стара се општина односно град. Ближе услове, поступак и начин остваривања и висину једнократне помоћи утврђује општина односно град. Износ једнократне новчане помоћи не може бити већи од просечне зараде по запосленом у општини, односно граду у месецу који претходи месецу у коме се врши исплата. У буџету Републике

обезбеђују се средства за доделу једнократне помоћи у случајевима изузетног угрожавања животног стандарда великог броја грађана, о чему одлучује Влада.

Општина односно град могу предвидети и друге облике материјалне подршке грађана на својој територији (народне кухиње, субвенције и др.).

IX – Установе и други пружаоци услуга социјалне заштите, стручни радници и стручни сарадници, права, обавезе и одговорности из радног односа (чл. 113-152)

IX–1) Установе и други пружаоци услуга социјалне заштите

Установе социјалне заштиту и други пружаоци услуга социјалне заштите, јесу: центар за социјални рад; установа за васпитање деце и омладине; пружаоци услуга у заједници, услуга породичног смештаја и усвојења и домског смештаја.

У односу на установе и друге пружаоце услуга социјалне заштите, овим законом су уређена питања у вези са њиховим оснивањем, унутрашњим општим нормативним актима, почетком рада, обележавањем, забраном страначког организовања и деловања, струковном и стручном повезивању, поверљивости и доступности података, органима управљања и др.

Центар за социјални рад доноси одлуке о остваривању права корисника и пружа услуге корисницима у складу са законом и прописима донетим на основу закона. У вршењу своје делатности и јавних овлашћења, центар за социјални рад, поступа у складу са организацијом, стандардима и нормативима утврђеним подзаконским актом који доноси министар надлежан за социјална питања. Центар за социјални рад учествује у пословима планирања и развоја социјалне заштите у локалној заједници. У вршењу других послова утврђених законом, као и пружању услуга социјалне заштите које обезбеђује аутономна покрајина или локална самоуправа, центар за социјални рад поступа по прописима које доноси надлежни орган аутономне покрајине односно локалне самоуправе. Законом су детаљно уређена питања избора и разрешења директора центра за социјални рад, као најважније установе социјалне заштите, као и питања у вези са управним и надзорним одбором центра за социјални рад.

У установи за васпитање деце и омладине спроводе се васпитне мере упућивања у васпитну установу, у складу са посебним прописима. Стандарди услуге и друга питања од значаја за пружање услуга у овој установи, ближе се уређују подзаконским актом који доноси министар надлежан за социјална питања.

Центар за породични смештај и усвојење, у складу са законом: врши припрему, процену и обуку будућих хранитеља и усвојитеља у складу са подзаконским актом који доноси министар надлежан за социјална питања; пружа подршку хранитељима односно породицама које пружају услугу смештаја у другу

породицу и усвојитељима; извештава центар за социјални рад о раду хранитеља и породица које пружају услугу смештаја у другу породицу и предлаже мере ради отклањања евентуалних пропуста; обавља и друге послове у складу са законом и другим општим актима.

Други пружаоци услуга социјалне заштите, уколико су лиценцирани, могу пружати услуге у заједници, услуге породичног смештаја, као и домског смештаја, у складу са овим законом, а на њихову делатност примењују се одредбе овог закона и прописа донетих за његово спровођење.

IX–2) Стручни радници и стручни сарадници

У установи односно код другог пружаоца услуга социјалне заштите послове обављају: стручни радници, стручни сарадници, помоћни радници и друга лица, у складу са законом. Стручни радници у центру за социјални рад су социјални радник, психолог, педагог, андрагог, специјални педагог, правник и социолог. Стручни радници код других пружалаца услуга социјалне заштите су и дефектолог и лекар.

Рад стручних радника и стручних сарадника се оцењује, они су дужни да професионално напредују и похађају програме обуке, а нарочито програме акредитоване у складу са овим законом, што је услов за добијање и обнављање лиценце стручних радника у социјалној заштити.

IX–3) Права, обавезе и одговорности запослених

У складу са Законом о раду, чијим је чланом 1. предвиђено да се права, обавезе и одговорности из радног односа односно по основу рада, уређују и посебним законом, Закон о социјалној заштити садржи одредбе о овим питањима. Њима се на начин примерен условима и захтевима социјалне заштите, као и потребама остварења права и пружања услугама корисницима у области социјалне заштите, детаљније уређују питања у односу на: распоред рада, радно време и социјалну заштиту за време штрајка; приправност и рад по позиву у центру за социјални рад; радне обавезе и одговорности; те радну дисциплину и правила понашања запослених у социјалној заштити.

X – Комора социјалне заштите и завод за социјалну заштиту (чл. 153-165)

X–1) Комора социјалне заштите

Комора социјалне заштите је нови социјални актер у социјалној заштити у Србији и представља део укупног регулаторног система у области социјалне заштите. Њено будуће конституисање је резултат организоване иницијативе постојећих струковних и професионалних удружења и асоцијација.

Овим законом су дефинисани органи Коморе, и то: скупштина, управни одбор, надзорни одбор, етички одбор, директор и друга тела предвиђена статутом Коморе.

За део поверених послова финансирање Коморе је обезбеђено из буџетских средстава, а законом се омогућава приход и по основу чланарина, донација и других извора.

X–2) Завод за социјалну заштиту

Законом је предвиђено функционисање Републичког и покрајинског завода за социјалну заштиту. Завод за социјалну заштиту, према опредељењу овог закона, треба да буде водећа институција за подстицање и развој укупног система социјалне заштите, усклађеног са потребама грађана и савременим теоријским поставкама, као и захтевима европских стандарда.

Завод за социјалну заштиту, према овом закону, развија и успоставља базе података од значаја за област, обезбеђује аналитичко-истраживачку заснованост социјалних појава, утврђује ефекте примењених мера у области социјалне заштите и доносиоцима одлука обезбеђује аргументацију за вођење политика.

Битна новина у односу на решења из претходног закона представља издвајање функције назора над стручним радом из делатности завода и њено обједињавање у ресорном министарству, чиме се постиже јасноћа улога ових водећих актера у области. На тај начин завод преузима обавезу и улогу перманентног праћења квалитет рада и развоја система социјалне заштите и пружа стручну подршку пружаоцима услуга и другим актерима (нпр. локалним самоуправама) у успостављању ефикасног модела социјалне заштите усмереног на смањење социјалне искључености осетљивих група.

Поред организовања и спровођења аналитичко-истраживачких послова релевантних за систем социјалне заштите, завод координира радом на изради и развоју минималних стандарда квалитета услуга социјалне заштите, развија моделе супервизјске подршке професионалцима у области и управља системом акредитације програма обуке усмерених на подознање компетенција стручњака ангажованих у социјалној заштити.

За функционисање завода обезбеђена је стабилност у финансирању делатности од јавног значаја кроз буџетске изворе, али је законом остављена и могућност обезбеђења средстава за развој делатности кроз коришћење других извора, у складу са законом.

XI – Надзор над радом (чл. 166-175)

Надзор над спровођењем овог закона врши министарство надлежно за послове социјалне заштите. Над радом установа социјалне заштите и других

пужалаца услуга социјалне заштите врши се инспекцијски надзор и надзор над стручним радом, од стране министарства надлежног за социјална питања. Надзор над радом установа социјалне заштите и других пужалаца услуга социјалне заштите на територији аутономне покрајине врши надлежни орган аутономне покрајине, као поверене послове.

Поред надзора као уобичајеног вида контроле квалитета рада установа и других пужалаца услуга социјалне заштите, овим законом се предвиђа независни мониторинг као савремени вид екстерног односно независног контролног механизма у социјалној заштити. Пужање услуга социјалне заштите и поштовање најбољег интереса корисника, а посебно заштита права деце са сметњама у развоју и душевно оболелелих особа на домском смештају, подлежу независном мониторингу, који врши Одбор за мониторинг као независно тело састављено од три члана: једног представника организација цивилног друштва које се баве људским правима односно правима детета и два члана из реда истакнутих стручњака који имају значајне резултате у професионалном раду у области социјалне заштите, професионалне етике и хуманистичких наука, који нису запослени у систему социјалне заштите.

XII – Лиценцирање (чл. 176-190)

Лиценцирање је поступак у коме се утврђује да ли установа социјалне заштите, односно други пужалац услуга социјалне заштите и стручни радник испуњавају критеријуме и стандарде за пужање услуга у области социјалне заштите. Лиценца је, према овом закону, јавна исправа којом се потврђује да ли предметни субјекти испуњавају утврђене критеријуме и стандарде за пужање одређених услуга у области социјалне заштите. Према овом закону, лиценцирању подлежу организације које пужају услуге у заједници, услуге породичног смештаја и усвојења, као и домског смештаја.

Лиценцирање је поступак заснована на начелима законитости, јавности, транспарентности, једнаког приступа, ефикасности и економичности.

У закону су дефинисане норме о врстама лиценци, критеријумима за издавање, обнављање и одузимање лиценце, поступку и регистрима издатих лиценци.

Систем лиценцирања је новина у социјалној заштити у Србији, који произилази из потреби за унапређењем квалитета и контроле пужања услуга социјалне заштите, у систему који је заснован на плуралитету пужалаца услуга и праву корисника да бирају компетентне пужаоце квалитетних услуга социјалне заштите.

XIII – Акредитација програма обуке (чл. 191-205)

Битна новина овог закона огледа се и у томе што се њиме уводи систем акредитације програма обуке намењен стручним радницима у социјалној заштити, чиме се унапређује квалитет услуга социјалне заштите. Поред тога, успостављање система акредитације програма обуке представља и један од неопходних услова за функционисање стандардизованог система лиценцирања, чије се увођење законом предлаже.

Акредитација је поступак у коме се оцењује да ли програм обуке испуњава утврђене стандарде за акредитацију. Програм обуке се акредитује решењем о акредитацији, а аутору акредитованог програма обуке издаје се потврда о акредитацији, која је јавна исправа.

Субјекти поступка акредитације су: Одбор за акредитацију и Републички завод за социјалну заштиту. Законом су оквирно дефинисани стандарди за акредитацију, као минимални ниво квалитета који програм обуке треба да испуни да би био акредитован, који се тичу теоријске заснованости, садржине и методологије програма обуке и стручних компетенција лица која реализују програм обуке. Законом је предвиђено да се ови стандарди утврђују општим актом који доноси министар надлежан за социјална питања.

Трајање и обнављање акредитације утврђени су као оптимални рок од три године, на који се програм обуке акредитује, уз могућност да акредитација буде обновљена. У функцији обезбеђивања што квалитетније обуке, предвиђена су правила о суспензији и одузимању акредитације, чија примена омогућава да се правовремено спречи остваривање програма обуке за које је утврђено да се неквалитетно реализују, односно да се трајно спречи остваривање таквих програма обуке.

Поступак за акредитацију само је оквирно уређен тако што су предвиђене само главне фазе поступка за акредитацију. Ток поступка акредитације није детаљно регулисан, већ је само предвиђено да ће он бити ближе регулисан општим актом који доноси министар надлежан за социјална питања.

XIV – Финансирање социјалне заштите (чл. 206-215)

Као и ранији закони који су регулисали социјалну заштиту у Србији и нови закон превиђа да се највећи број ванинституционалних услуга социјалне заштите финансира из буџетских средстава локалних самоуправа. Ново законско решење у том смислу предвиђа међутим три новине.

Прво, услуга становања уз подршку за особе са инвалидитетом финансираће се са централног нивоа, осим у најразвијенијим градовима у Србији. Како је један од основних циљева реформе система деинституционализација, а имајући у виду резултате које су остварени у домену развоја хранитељства (смештаја у другу породицу за децу), очекује се да ће дато решење у тренутној фази реформе система социјалне заштите омогућити превенирање домског смештаја и брже измештање особа са инвалидитетом из институција.

Друго, и за услугу смештаја за жртве трговине људима је такође предвиђено финансирање из централног буџета, имајући у виду да корисници ове услуге не потичу из локалне заједнице у којој су на смештају.

Треће, ради додатног подстицаја ванинституционалних услуга на локалном нивоу предвиђена су и три типа наменских трансфера које ће локална самоуправа моћи да користе за развој услуга социјалне заштите.

Први тип наменских трансфера намењен је недовољно развијеним општинама које веома тешко могу да финансирају и најосновније потребе својих грађана и које нису у могућности да обезбеде услуге социјалне заштите.

Други тип наменских трансфера намењен је локалним самоуправама у којима се налазе установе за домски смештај у трансформацији. Ове локалне самоуправе налазе се најчешће пред посебним изазовом да преузму финансирање ванинституционалних услуга које се развијају у установама за домски смештај које смањују своје смештајне капацитете. Наменски трансфери би требало да омогуће покривање транзиционих трошкова које овакви процеси неминовно намећу.

Трећи тип наменских трансфера намењен је за развој иновативних услуга, за које још нису дефинисани стандарди и које немају своје јасно место у систему социјалне заштите. Ова средства би била намењена и за развој услуга за којима постоји посебан интерес на националном нивоу, а који се не мора нужно бити идентификован и на локалном нивоу. Суштински овај тип наменских средстава пре свега институционализује добра искуства Фонда за социјалне иновације, који је значајно допринео реформским процесима у Србији.

XV – Финансијска средства потребна за спровођење овог закона

За спровођење овог закона потребна су додатна средства из буџета Републике Србије.

Према проценама помоћу СРМОД-а, српске верзије микросимулационог модела ЕУРОМОД, промене у закону које се односе на новчану социјалну помоћ утицаће на повећање расхода за око 70% у односу на сада потребна средства, односно око 4 милијарде динара.

Процењује се да је за минимално функционисање контролних функција по новом закону неопходно ангажовање бар још 15 инспектора социјалне заштите. Укупни годишњи трошкови за рад 15 нових инспектора процењују се на 18 милиона динара годишње само за трошкове рада (нето плате и порези и доприноси) и неопходне материјалне трошкове.

Трошкови регионалних центара за породични смештај се процењују на око 133 милиона динара на годишњем нивоу.

За увођење Коморе у социјалној заштити и нова овлашћења завода за социјалну заштиту, процењује се да ће бити потребној око 20 милиона динара годишње.

Нова законска решења у целини не доносе значајно повећање обима рада Завода за социјалну заштиту. Процена је да је у том смислу треба издвојити на годишњем нивоу приближно 5 милиона динара (рад Одбора за акредитацију).

Додатни трошак за финасирање услуга социјане заштите које су до сада биле у надлежности локалних самоуправа, а према одредбама овог закона прелазе на национални ниво, на годишњем нивоу износи око 120 милиона динара (услугу смештаја за жртве трговине људима и услуга становања уз подршку за особе са инвалидитетом).

За намеске трансфере које ће локална самоуправе моћи да користе за развој услуга социјане заштите на годишњем нивоу потребно је обезбедити приближно 450 милиона динара.